

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 33005-11-20

המערערת

פלונית

-

המשיב

המוסד לביטוח לאומי

לפני: סגן הנשיאה אילן איטח, השופטת לאה גליקסמן, השופטת חני אופק גנדלר
נציגת ציבור (עובדים) גב' חיה שחר, נציג ציבור (מעסיקים) מר צבי טבצ'ניק

ב"כ המערערת - עו"ד דליה לוטן, עו"ד אלי לוטן
ב"כ המשיב - עו"ד שרון חג'ג'

פסק דין

1. לפנינו ערעור על פסק דינו של בית הדין האזורי תל אביב (השופטת אופירה דגן טוכמכר ונציגי הציבור מר איסר באומל ומר יהודה פינקלשטיין), שבו נדחתה תביעתה של המערערת להכרה באירוע מיום 5.7.16 כפגיעה בעבודה. לטענת המערערת, האירוע גרם לה לפגיעה נפשית ולפיברומיאלגיה.

רקע עובדתי ופסק דינו של בית הדין האזורי:

2. המערערת, ילידת 1967, רוקחת בהכשרתה, במועדים הרלוונטיים לתביעה הועסקה כרוקחת בבית מרקחת בסניף קופת חולים.
3. בית הדין האזורי עמד על כך שעל מנת שתוכר פגיעה נפשית כ"תאונת עבודה" על המבוטח להוכיח כי התרחש אירוע מיוחד בעבודתו, שמתקיימים בו שני תנאים: האחד - בעל אופי **אובייקטיבי**, המחייב קיומה של חריגה (ולו במידה מסוימת) משגרת העבודה הרגילה במקום העבודה; השני - בעל אופי **סובייקטיבי**, המחייב קיומה של השפעה נפשית אפשרית של האירוע על המבוטח הספציפי (אף היא לפחות במידה מסוימת).
4. בענייננו, בית הדין האזורי קבע כי על יסוד הראיות שהובאו לפנינו עלה בידי המערערת להוכיח כי ביום 5.7.16, בסביבות השעה 19:00, דקות אחדות לפני סיום המשמרת בבית המרקחת, נכנסה לקוחה שביקשה תרופה נרקוטית עבור אחותה (שהינה חולה אונקולוגית); המערערת סירבה לנפק את התרופה (לטענתה, עוזרת הרוקחת בדקה את המרשם ומצאה שאינו תקף); בהמשך הדברים, התפתח בין

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 33005-11-20

- השתיים ויכוח קולני, שבעקבותיו הגיעו לבית המרקחת הרופא שמטפל באחותה של הלקוחה, ד"ר נ. פ. וכן שומר מבניין סמוך.
5. בבואו ליישם את המבחן המשפטי על נסיבות העניין קבע בית הדין האזורי כי האירוע התקיים, וכי אין כל ספק כי מדובר בסיטואציה שאיננה נעימה וזאת בלשון המעטה. יחד עם זאת, על יסוד התרשמותו ממסרונים ששלחה המערערת, ובשים לב לריבוי הנוכחים באירוע, ביניהם גם ד"ר פ. והשומר, אשר באו לעזרתה של המערערת, ולכך שמדובר בלקוחה אחת, שאפשר שהתנהלה באופן בעייתי (הגם שכאמור העניין לא הוכח), לא נראה כי נשקפה למערערת סכנה כלשהי. לפי עדותו של ד"ר פ., אירועים של ויכוחים בין לקוחות לרוקחים הם אירועים שמתרחשים מעת לעת, הגם שהאירוע דגן היה חמור יחסית לאירועי ויכוח אחרים.
- לסיכום קבע בית הדין האזורי כי בכל הנוגע למישור האובייקטיבי, אפשר שמדובר באירוע "מיוחד", אך לא באירוע שמצוי ברף הגבוה מבחינת עצימותו האובייקטיבית. נוכח האמור, אין מדובר באירוע שכשלעצמו, בשל עוצמתו האובייקטיבית, יש הצדקה להכיר בו כאירוע תאונתי אף ללא תגובה סובייקטיבית מידית.
6. באשר למישור הסובייקטיבי ציין בית הדין האזורי כי בסמוך לאחר האירוע ובמשך חודשים רבים המערערת לא פנתה לקבל טיפול רפואי/נפשי כלשהו; כשעה לאחר האירוע המערערת עדכנה את הממונה עליה "אני לאט לאט נרגעת"; במשך הימים שלאחר האירוע המערערת התייצבה לעבודה כרגיל, ולא חל שינוי בהתנהגותה לאחר האירוע; מהודעת מייל ששלחה המערערת ביום 27.7.2016 עולה כי המערערת לא ציינה, אף לא ברמז, כי האירוע רדף אותה בדרך כלשהי בימים שלאחר האירוע; בסמוך לאחר האירוע לא היו ליקויים בתפקודה של המערערת, ואף ניתנה המלצה להעלותה בדרגה; גם מהמסמכים בתיקה האישי של המערערת עולה כי לא הוכח שחלה ירידה בתפקודה של המערערת בסמוך לאחר האירוע; למעלה מחצי שנה לאחר האירוע המערערת פנתה למטפל אלטרנטיבי, התלוננה על סימפטומים שונים אך לא קשרה אותם לאירוע כלשהו בעבודה, ועל פי עדותה בזמן אמת לא קישרה בין הסימפטומים שחוותה לבין האירוע בעבודה, שכן קשרה את הסימפטומים להתקפי חרדה מהם סבלה בעקבות אירועי האינתיפאדה השניה (בין השנים 2001 - 2004); טענתה של המערערת כי לא קישרה בין הסימפטומים לבין האירוע בעבודה, איננה יכולה להתיישב עם הטענה כי בסמוך לאחר האירוע חל שינוי משמעותי

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 20-11-33005

ביכולת תפקודה; למעלה משנה לאחר הוויכוח עם הלקוחה, בעת שהמערערת היתה בשירות מילואים בקריה, המערערת אובחנה כסובלת מהתקף חרדה. זאת, בניגוד לעדותה כי החלה לסבול מהתקפי חרדה מיד לאחר האירוע; באנמנוזות שנרשמו אותה עת לא אוזכר אירוע טראומתי שנה קודם לכן, שהחל ממנו החלו התקפי חרדה שנמשכו שנה; למעשה, רק באנמנוזה מספטמבר 2017, ערב הגשת התביעה למוסד לביטוח לאומי מופיע לראשונה הקשר בין המצב הנפשי לאירוע בעבודה, ועניין זה מעיב מטבע הדברים על האותנטיות של האנמנוזה מאותו מועד.

7. לסיכום קבע בית הדין האזורי כי בהעדר אינדיקציה לפגיעה נפשית כתוצאה מהאירוע מזמן אמת, לא ניתן לקבוע כי במישור הסובייקטיבי המערערת הגיבה לוויכוח עם הלקוחה בעוצמה שמעבר לתגובה הרגילה של האדם הסביר לוויכוח מסוג זה; נוכח העובדה שמדובר באירוע שאיננו קיצוני כשלעצמו, ואשר לא יצר תגובה סובייקטיבית החורגת מהסביר בזמן אמת, הרי ששני המבחנים, האובייקטיבי והסובייקטיבי, הפועלים ככלים שלובים, מצביעים לכיוון דחיית התביעה; בית הדין האזורי הבהיר כי לגישתו, ככל שהיסוד האובייקטיבי איננו כבד משקל (דהיינו מדובר באירוע שאיננו טראומתי כשלעצמו על פי ניסיון החיים והידע השיפוטי) הרי שלא די בו על מנת להכיר באירוע כתאונת עבודה, אלא שיש לאתר, מזמן אמת, תגובה סובייקטיבית חריגה; בענייננו, האירוע שחוותה המערערת בעבודה, כשלעצמו, היה במידת עוצמה מוגבלת, ובחודשים שלאחריו המערערת לא פיתחה תגובה סובייקטיבית שניתנת לאיתור.

8. על יסוד כל האמור, קבע בית הדין האזורי כי לא עלה בידי המערערת להוכיח כי אירעה לה פגיעה בעבודה ביום 5.7.2016.

הכרעה:

9. לאחר בחינת טענות הצדדים וכלל חומר התיק הגענו לכלל מסקנה כי דין הערעור להתקבל, ויש להחזיר את עניינה של המערערת לבית הדין האזורי, למינוי מומחים רפואיים לבחינת הקשר הסיבתי שבין האירוע מיום 5.7.2016 לבין הפגיעה הנפשית והפיברומיאלגיה מהן סובלת המערערת. לטעמנו, על יסוד קביעותיו העובדתיות של בית הדין האזורי יש להכיר באירוע מיום 5.7.2016 כאירוע מיוחד, ויש למנות מומחים רפואיים לבחינת הקשר הסיבתי בין האירוע בעבודה לבין הליקויים הרפואיים מהם סובלת המערערת. יודגש, כי מצאנו לנכון להתערב **במסקנה** של בית

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 33005-11-20

הדין האזורי כי העובדות שהוכחו לא ביססו אירוע מיוחד המצדיק מינוי מומחה רפואי. למען הסר ספק, נבהיר כי אין באמור כדי להתערב בקביעותיו העובדתיות של בית הדין האזורי על השתלשלות האירועים מסמוך לאחר האירוע ועד לפנייתו של המערער לטיפול רפואי בספטמבר 2017, סמוך להגשת התביעה למוסד לביטוח לאומי.

המסגרת הנורמטיבית:

10. בעב"ל (ארצי) 50727-09-14 פלוני - המוסד לביטוח לאומי (23.11.15) עמד בית הדין על היחס בין המימד האובייקטיבי למימד הסובייקטיבי בהקשר לאירוע מיוחד. וכך נאמר:

"סווג האירוע כ- "אירוע מיוחד" בשלב הראשוני, מצריך קיומם של שני תנאים מצטברים כמותיים באופיים: האחד - בעל אופי אובייקטיבי, המחייב קיומה של חריגה (ולו במידה מסויימת) משגרת העבודה הרגילה במקום העבודה ואילו השני - בעל אופי סובייקטיבי, המחייב קיומה של השפעה נפשית אפשרית של האירוע על המבוטח הספציפי (אף היא לפחות במידה מסויימת).

בהתאם לכך, ההערכה הנוגעת לסיווג האירוע כ- "אירוע מיוחד", כפי שהיא נעשית בשלב הראשוני של בירור התביעה, טרם למינוי מומחה רפואי, מבטאת למעשה שקלול לכאורי "על פני הדברים" של שני גורמים: ההיקף המוערך של התנאי האובייקטיבי, הנוגע למידת הריחוק של האירוע משגרת העבודה הרגילה (וזאת, בהתבסס על "ניסיון החיים", ככל שיש בו ללמד על השפעה נפשית אפשרית של האירוע המדובר על "מבוטח סביר" בנסיבות דומות) וההיקף המוערך של התנאי הסובייקטיבי (ככל שניתן ללמוד עליו מן הראיות הנוגעות לאופן התגובה הסובייקטיבי של המבוטח לאותו אירוע ולעוצמתה של אותה תגובה).

עם זאת, נוכח ההכרה במגבלותיה של יכולת ההערכה הראשונית הנוגעת למידת החריגות או הייחוד של האירוע, בהיבט האובייקטיבי והסובייקטיבי כאחד, ונוכח ההכרה בכך שיכול ובמקרים מסויימים יתעורר קושי להעריך, ללא

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 33005-11-20

סיוע של מומחה רפואי, האם האירוע המדובר עלול לגרום, **על פני הדברים**, לדחק נפשי בכלל (התנאי האובייקטיבי) ו/או האם הוא עשוי היה לגרום לדחק נפשי אצל המבוטח הספציפי (התנאי הסובייקטיבי) או כיצד יש לשקלל בין השניים - הרי שיש ללכת בנתיב שהותווה זה מכבר במקום בו מקנן ספק או קושי באשר לסווג האירוע".

(הדגשות במקור).

בעב"ל (ארצי) 35165-11-18 אליעזר מליק - המוסד לביטוח לאומי (5.10.19) הוספו הדברים הבאים:

"הנה כי כן, על פי הפסיקה בפגיעות הנגרמות כתוצאה מדחק נפשי, עסקינן בשקלול של שני יסודות: ההיבט האובייקטיבי המתייחס לאירוע היסוד ומידת ריחוקו משגרת העבודה, וההיבט הסובייקטיבי המתייחס לקיומו של דחק נפשי אצל המבוטח ועוצמתו. בהיבט הסובייקטיבי הודגש בפסיקה עקבית כי יש לבחון השפעתו בפועל של אירוע, ולא כיצד ראוי שאותו אירוע היה משפיע על המבוטח.

.....

עם זאת, הגם שאבן הבוחן המהותית היא סובייקטיבית, ומשאין לבית הדין היכולת לחקור צפונות ליבו או נפשו של אדם, הרי שנדרשת תשתית ראייתית אובייקטיבית לקיומו של דחק נפשי סובייקטיבי. ודוק, להבדיל מאופן בחינתו של אירוע היסוד כאן להיבט האובייקטיבי תפקיד ראייתי, ולא מהותי.

מבלי לקבוע מסמרות, בהיבט הראייתי, נותנת הדעת כי בין מידת הסטייה של אירוע היסוד משגרת העבודה ועוצמתו ובין מידת הראיה הנדרשת קיימת זיקת גומלין. ככל שהסטייה משגרת העבודה גדולה ועוצמת האירוע גדולים יותר ניתן להקל בעוצמת הראיה הנדרשת, וככל שהסטייה והעוצמה קטנים יותר עשויות להידרש ראיות ברורות יותר כי סטייה קלה מהשגרה גרמה לדחק נפשי בעוצמה הנטענת"

11. מן המקובץ עולה כי שעה שבית הדין בוחן האם האירוע הנטען מצדיק מינוי מומחה רפואי עליו לבחון בראש ובראשונה את קיומו האובייקטיבי של אותו אירוע, החורג

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 20-11-33005

ולו במידה מסוימת משגרת העבודה. בנסיבות המקרה בית הדין האזורי קבע כי יסוד זה מתקיים, והמשיב (להלן – המוסד) אינו חולק על כך.

12. בשלב הבא יש לבחון אם אותו אירוע אובייקטיבי גרם למבוטח לדחק נפשי בלתי רגיל. בהקשר זה יש להבחין בין השאלה אם במועד האירוע (או בצמידות לו) המבוטח חווה דחק נפשי בלתי רגיל לבין השאלה אם בסמוך לאחר האירוע ניתן להצביע על פגיעות נפשיות ואחרות כתוצאה מאותו דחק נפשי. השאלה האחרונה, קרי האם היו פגיעות, היא בעיקרה שאלה רפואית, ועל כן צריכה להיבחן על ידי המומחה הרפואי באספקלריה של הקשר הסיבתי בין האירוע לבין הפגיעות, ככל שייקבע שקיימות פגיעות. יש לשים לב במיוחד כי עת מדובר בטענה לפגיעה נפשית, אירוע דחק חריג יכול ויקבל את ביטוייו הקליניים במועדים מאוחרים אפילו מאד יחסית למועד האירוע, ועמד על כך בית הדין האזורי ובצדק. על כן, העדרם של ביטויים לפגיעה נפשית בתקופה שלאחר האירוע לא שולל בהכרח טענה לקיומו של דחק נפשי בעת האירוע המיוחד, ומנגד קיומם של ביטויים לפגיעה נפשית לאחר האירוע לא בהכרח מלמדים על קיומו של דחק נפשי בעת האירוע המיוחד. כל מקרה צריך להיבחן על יסוד מכלול נסיבותיו, כשהדגש הוא על השאלה האם קיימות אינדיקציות אובייקטיביות לקיומו של דחק נפשי במועד האירוע אצל המבוטח הספציפי. ברוח זו נאמר בעב"ל (ארצי) 16-05-18610 משה סידי - המוסד לביטוח לאומי (19.9.17) בקשר לזיהוי הדחק הנפשי כך :

"הראשון, חריגותו של ארוע נבחנת ביחס למבוטח הספציפי. לפיכך, הגם שיתכן וסביר להניח כי ארוע מסויים לא יחוה על ידי רוב אנשים כחריג, אין בכך כדי לשלול את האפשרות כי מבחינת המבוטח הספציפי אותו ארוע נחוה כחריג. ולהיפך. הגם שיתכן וסביר להניח שרוב האנשים יחוו ארוע מסויים כחריג, אין הדבר מלמד כי אותו מבוטח אכן חווה את הארוע האמור כחריג. כל מבוטח צריך להבחן לפי עובי וחוזק "גולגלתו" – בין אם "דקה" היא ובין אם "קשיחה". כפועל יוצא, הסתברותה של גרסה אמנם יכולה לשמש שיקול בקבלת גרסתו העובדתית של מבוטח או בדחייתה, אולם אין עומדת בפני עצמה במובן זה שהסתברות גבוהה מלמדת בהכרח על התקיימותה. ולהיפך. השאלה האם ההסתברות – בין הגבוהה ובין הנמוכה, התממשה אם לאו צריכה להשקל ולהבחן ביחס למכלול הראיות.

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 33005-11-20

השני, גרסתו של מבוטח צריכה להבחן גם בשים לב לראיות אובייקטיביות שקיימות או נעדרות. לקיומן או להעדרן של ראיות אלה נודעת משנה חשיבות בהערכת גרסת המבוטח, קל וחומר מקום בו עסקינן בעדות יחידה של בעל דין".

ומן הכלל אל הפרט:

13. בנסיבותיו של מקרה זה, מהראיות האובייקטיביות עולה המסקנה כי המערערת חוותה במועד האירוע המיוחד דחק נפשי בלתי רגיל לפרק זמן של לפחות כשעתיים.

קביעה זו מבוססת על הראיות הבאות:

ראשית, חילופי מסרונים עם גב' ל.א.: ביום 5.7.16 בשעה 19:31 כתבה המערערת "הייתי עם א. היינו מאד מבוהלות ובמצוקה". בשעה 20:13 כותבת המערערת לגב' אלפסי "אני לאט לאט נרגעת".

שנית, ביום 27.7.16 כותבת המערערת בהודעת דוא"ל לגורמים שונים בקופת החולים כי במועד האירוע "היינו בהחלט מבוהלות ובמצוקה ואני הרגשתי ממש מאוימת". בהמשך מציינת המערערת "ל. הרגיעה אותי והסכימה שעשיתי נכון כאשר בנסיבות אלו עזבתי את המקום. לקח לי כשעתיים להירגע מהמצוקה והמתח ודפיקות הלב".

שלישית, עדותו של ד"ר נ.פ., אשר הגיע לבית המרקחת נוכח הצעקות הרמות, וציין בתצהירו כי המערערת "היתה מאד מבוהלת ומבולבלת, אני זוכר שניסיתי להרגיע אותה שהכל בסדר, ואני איתה.... בשלב מסוים (המערערת) ברחו החוצה דרך הדלת האחורית של בית המרקחת". עדותו זו של ד"ר פ. לא נסתרה.

14. כאמור, בית הדין האזורי דחה את התביעה מהטעם שלאחר האירוע המערערת התייצבה לעבודה כרגיל, ולא חל שינוי בהתנהגותה לאחר האירוע; מהמסמכים בתיקה האישי לא הוכח כי חלה ירידה בתפקודה בסמוך לאירוע; רק למעלה מחצי שנה לאחר האירוע המערערת פנתה למטפל אלטרנטיבי וגם לפניו לא קשרה את הסימפטומים לאירוע; המערערת פנתה לטיפול בהתקפי חרדה למעלה משנה מאז האירוע וגם אז לא הזכירה את האירוע הטראומטי בעבודה, וקשרה את התקפי החרדה לאירוע רק ערב הגשת תביעתה למוסד. כאמור, איננו מתערבים בקביעות עובדתיות אלה של בית הדין האזורי. אולם, מבוטח אינו צריך להוכיח את הקשר הסיבתי בין האירוע המיוחד לפגיעה הנפשית או ליקוי רפואי אחר, אלא עליו להוכיח אירוע מיוחד כמוסבר לעיל, ושאלת הקשר הסיבתי נבחנת על ידי המומחה

בית הדין הארצי לעבודה

עב"ל 20-11-33005

הרפואי. בהקשר זה נבהיר כי לא בהכרח העדר סימנים המצביעים על פגיעה נפשית עד מועד האבחון או השתהות בפניה לטיפול רפואי (כגון, בשל חשש פנימי מסטיגמה) מהווים מסד מספיק למסקנה בדבר היעדר דחק נפשי עקב האירוע. זאת ועוד. על בית הדין להיזהר מלהידרש לשאלות הרפואיות - קיומה של פגיעה נפשית והקשר הסיבתי בינה לבין האירוע המיוחד - שאלות המצויות בתחום מומחיותו של המומחה הרפואי המייעץ לבית הדין.

15. **כללו של דבר** : משהוכח אובייקטיבית קיומו של אירוע מיוחד, ומשהיו אינדיקציות לדחק נפשי שחוותה המערערת במועד האירוע, יש מקום למינוי מומחים רפואיים לבחינת הקשר הסיבתי בין האירוע מיום 5.7.16 לבין הליקויים הרפואיים (פגיעה נפשית ופיברומיאלגיה). בית הדין האזורי יקבע את התשתית העובדתית שתועבר למומחה הרפואי, על יסוד האמור בפסק הדין לעיל.

16. **סוף דבר** : הערעור מתקבל, המוסד ישלם למערערת שכ"ט עו"ד בסך של 5,000 ₪, וזאת בתוך 30 יום.

פסק הדין ניתן ביום, ה' תמוז תשפ"א (15 יוני 2021), והותר לפרסום בנוסח זה בהחלטה מיום ח' חשון תשפ"ו (14 אוקטובר 2021). העתק מפסק הדין יישלח לצדדים.

חני אופק גנדלר,
שופטת

לאה גליקסמן,
שופטת

אילן איטח,
סגן נשיאה, אב"ד

מר צבי טבצ'ניק,
נציג ציבור (מעסיקים)

גברת חיה שחר,
נציגת ציבור (עובדים)